

Η θέση του Πατριαρχείου Μόσχας περί του πρωτείου εντός της Εκκλησίας σε παγκόσμιο επίπεδο

Το κείμενο υιοθετήθη υπό της Ιεράς Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας κατά τη συνεδρία της 25-26 Δεκεμβρίου 2013 (Πρακτικά № 157).

Πολλάκις ανέκυπτε το θέμα του πρωτείου εντός της Εκκλησίας σε παγκόσμιο επίπεδο κατά τη διάρκεια των εργασιών της Διεθνούς Μικτής Επιτροπής επί του Θεολογικού Διαλόγου μεταξύ της Ορθοδόξου Εκκλησίας και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Η Ιερά Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας με απόφαση της 27^{ης} Μαρτίου 2007 ανέθεσε την εξέταση του θέματος στη Συνοδική Θεολογική Επιτροπή προκειμένου να εκπονηθεί η επίσημη θέση του Πατριαρχείου Μόσχας (Πρακτικά № 26). Εν τω μεταξύ στη συνεδρία της 13^{ης} Οκτωβρίου 2007 της Μικτής Επιτροπής στη Ραβέννα, απουσία της αντιπροσωπείας της Ρωσικής Εκκλησίας και άνευ γνώμης αυτής, υιοθετήθη κείμενο υπό τον τίτλο «Εκκλησιολογικά και κανονικά συνέπειαι της μυστηριακής φύσεως της Εκκλησίας». Αφού εξέτασε το κείμενο της Ραβέννας, η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ρωσίας δεν απεδέχθη το μέρος εκείνο, όπου γίνεται λόγος περί συνοδικότητας και πρωτείου επί του παγκοσμίου επιπέδου εντός της Εκκλησίας. Εφόσον το κείμενο της Ραβέννας διακρίνει μεταξύ τριών επιπέδων εκκλησιαστικής διοικήσεως, δηλονότι του τοπικού, του επαρχιακού και του παγκοσμίου, η ως κάτω θέση του Πατριαρχείου Μόσχας περί πρωτείου επί του παγκοσμίου επιπέδου εντός της Εκκλησίας εξετάζει το θέμα αυτό επίσης σε τρία επίπεδα.

1. Στην Αγία του Χριστού Εκκλησία το πρωτείο κατά πάντα ανήκει στην Κεφαλή της τον Κύριο και Σωτήρα ημών Ιησού Χριστό, Υιό του Θεού και Υιό του Ανθρώπου. Κατά τον Άγιον Απόστολο Παύλο, ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός *έστιν ή κεφαλή τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας· ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων* (Κολ. 1,18).

Κατά την αποστολική διδασκαλία, ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι...καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ (Εφ. 1, 17-23).

Η Εκκλησία, οὐσα ἐπί της γης, δεν είναι μόνο η κοινωνία των εις Χριστόν πιστευόντων, ἀλλὰ και ο Θεανθρώπινος οργανισμός: *Υμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους* (Α΄ Κορ. 12,27).

Συνεπώς, οι ποικίλες μορφές του πρωτείου στην Εκκλησία εν τη ιστορική της πορεία σε αυτό τον κόσμο, είναι επουσιώδεις σε σχέση με το αιώνιο πρωτείο του Χριστού ως Κεφαλῆς της Εκκλησίας, διὰ του Οποίου ο Θεός Πατήρ *ἀποκαταλλάσσει τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιῶν δι' αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς* (Κολ. 1,20). Το πρωτείο στην Εκκλησία πρέπει να είναι κυρίως διακονία καταλλαγῆς, αποβλέπουσα στη διασφάλιση της αρμονίας, συμφώνως προς τον Απόστολο, ο οποίος καλεῖ *τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης* (Εφ. 4,3).

2. Το πρωτείο ὅπως και η συνοδικότητα, στην εν τῷ αἰῶνι τούτῳ Εκκλησία του Χριστοῦ, είναι απο

τις θεμελιώδεις αρχές της δομής της. Σε διάφορα επίπεδα της υπάρξεως της Εκκλησίας το ιστορικώς διαμορφωθέν πρωτείο έχει *διαφορετική φύση* και *διαφορετικές πηγές*. Αυτά τα επίπεδα είναι: (1) η επισκοπή, (2) η Αυτοκέφαλος Τοπική Εκκλησία και (3) η ανά την Οικουμένη Εκκλησία.

(1) Σε επίπεδο της *επισκοπής* το πρωτείο ανήκει στον Επίσκοπο. Το πρωτείο του Επισκόπου στην ιδίαν αυτού επισκοπή έχει σταθερά θεολογικά και κανονικά ερείσματα, τα οποία ανάγονται στην εποχή της πρωτοχριστιανικής Εκκλησίας. Συμφώνως προς τη διδασκαλία του Αποστόλου Παύλου, *τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο* τους Επισκόπους *ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος* (Πραξ. 20,28). Η διά της χειροτονίας[1] μεταδιδόμενη αποστολική διαδοχή αποτελεί πηγή πρωτείου του Επισκόπου στην ιδίαν αυτού Επισκοπή.

Το επισκοπικό λειτούργημα είναι το εκ των ων ουκ άνευ θεμέλιο της Εκκλησίας: «Ο Επίσκοπος είναι εν τη Εκκλησίᾳ και η Εκκλησία είναι εν τῷ Επισκόπῳ και ὅποιος δεν είναι μεθ' Επισκόπου ευρίσκειται εκτός Εκκλησίας» (ιερομάρ. Κυπριανού Καρθαγένης[2]). Ο ιερομάρτυς Ιγνάτιος ο Θεοφόρος παρομοιάζει το πρωτείο του Επισκόπου εν τη Επισκοπή αυτοῦ με την ηγεμονία του Θεού: «Παραίνῳ, ἐν ὁμοιοίᾳ θεοῦ σπουδάσετε πάντα πράσσειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον θεοῦ καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς πρὸ αἰῶνων παρὰ πατρὶ ἦν καὶ ἐν τέλει ἐφάνη» (Προς Μαγνησιείς, ΣΤ').

Εν τη εκκλησιαστική αυτοῦ περιοχή ο Επίσκοπος κατέχει την πληρότητα της μυστηριακής, της διοικητικής και της διδακτικής αυθεντίας. Διδάσκει ο Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος: «Μηδεὶς χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου τι πρᾶσσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ἐκείνη· βεβαία εὐχαριστία ἡγείσθω, ἢ ὑπὸ ἐπίσκοπον οὔσα ἢ ὧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψη...οὐκ ἐξόν ἐστὶν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν οὔτε ἀγάπην ποιεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, τοῦτο καὶ τῷ· θεῷ· εὐάρεστον, ἵνα ἀσφαλὲς ᾖ καὶ βέβαιον πᾶν ὃ πράσσετε (Προς Σμυρναίους Η').

Εν τη Ευχαριστία με τον πλέον έντονο τρόπο φανερύται η μυστηριακή αυθεντία του Επισκόπου. Εν τη τελέσει αυτής ο Επίσκοπος είναι εικὼν του Χριστοῦ, εκπροσωπών μεν την Εκκλησία των πιστῶν ενώπιον του Θεοῦ και Πατρός, και ευλογών δε τους πιστούς και ανατρέφων αυτούς δι' ἀληθινού πνευματικού βρώματος και πόματος του Μυστηρίου της Ευχαριστίας. Ως κεφαλή της επισκοπής του ο Επίσκοπος προΐσταται του συλλεΐτουργου, χειροτονεῖ και διορίζει κληρικούς σε εκκλησιαστικές ενορίες, παρέχων ἄδεια διὰ την τέλεση της Ευχαριστίας και λοιπῶν Μυστηρίων και ιεροπραξιῶν.

Η διοικητική αυθεντία του Επισκόπου εκδηλοῦται στην υποταγή σε αὐτόν των κληρικῶν, των μοναχῶν και των λαϊκῶν της επισκοπής, των ενοριῶν και των ἱερῶν Μονῶν (εκτός σταυροπηγιακῶν) καθώς και των διαφόρων ιδρυμάτων της επισκοπής (εκπαιδευτικῶν, φιλανθρωπικῶν κλπ.). Ο Επίσκοπος είναι ἐκεῖνος ο οποίος εκδικάζει υποθέσεις εκκλησιαστικῶν παραβάσεων. Οι Αποστολικοί Κανόνες αναφέρουν: «Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα, καὶ διοικεῖτω αὐτά» (Κανῶν ΛΗ'), «Οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιτελείτωσαν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησόμενος» (Κανῶν ΛΘ').

(2) Σε επίπεδο της *Τοπικῆς Αυτοκεφάλου Εκκλησίας* το πρωτείο ανήκει στον Επίσκοπο, ο οποίος εκλέγεται Προκαθήμενος της Τοπικῆς Εκκλησίας ὑπὸ της Συνόδου των Επισκόπων αυτής[3]. Συνεπῶς, η εκλογή ὑπὸ της εχούσης την πληρότητα της εκκλησιαστικῆς αυθεντίας Συνελεύσεως (ἢ της ἱεράς Συνόδου) του πρώτου Επισκόπου αποτελεί πηγή πρωτείου σε επίπεδο της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας. Το πρωτείο αὐτό έχει σταθερά κανονικά ερείσματα, τα οποία ανάγονται στην εποχή των Οικουμενικῶν Συνόδων.

Η αυθεντία του Προκαθημένου σε μια Τοπική Αυτοκέφαλο Εκκλησία διαφέρει από την αυθεντία του Επισκόπου στην εκκλησιαστική του περιοχή: πρόκειται για την αυθεντία του πρώτου μεταξύ ίσων Επισκόπων. Ασκεί τη διακονία του πρώτου συμφώνως προς την κοινή κανονική παράδοση της Εκκλησίας, όπως εκφράζεται στον ΛΔ΄ Αποστολικό Κανόνα: «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἶδέναι χρῆ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνα πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικία ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἄλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ θεός, διὰ Κυρίου, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι· ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα».

Οι αρμοδιότητες του Προκαθημένου της Τοπικής Αυτοκεφάλου Εκκλησίας καθορίζονται από τη Συνέλευση (Σύνοδο) και κατοχυρώνονται στον Καταστατικό Χάρτη. Ο Προκαθημένος της Τοπικής Αυτοκεφάλου Εκκλησίας είναι Πρόεδρος της Συνελεύσεως (ή της Συνόδου) αυτής. Τοιουτοτρόπως ο Προκαθημένος εν τη Τοπική Αυτοκεφάλω Εκκλησία δεν έχει τη μονοπρόσωπη εξουσία, αλλά τη διοικεί συνοδικῶς σε συνεργασία με τους υπόλοιπους Επισκόπους[4].

(3) Σε επίπεδο της *Οικουμενικής Εκκλησίας* ως κοινότητας των κατά τόπους Αυτοκεφάλων Εκκλησιῶν, διὰ της κοινῆς ομολογίας πίστεως ενωμένων εν μία οικογενεία και τελούντων εν τη μυστηριακῇ μετ' ἀλλήλων κοινωνίᾳ, το πρωτεῖο καθορίζεται συμφώνως προς την παράδοση των Ἱερῶν Διπτύχων και εἶναι *πρωτεῖο τιμῆς*. Ἡ παράδοση αὐτὴ ἀνάγεται στους κανόνες των Οικουμενικῶν Συνόδων (Γ΄ της Β΄ Οικουμενικῆς, ΚΗ΄ της Δ΄ Οικουμενικῆς και ΛΣΤ΄ της ΣΤ΄ Οικουμενικῆς) και επιβεβαιούται κατὰ τη διάρκεια της εκκλησιαστικῆς ιστορίας ἀπὸ τις πράξεις των Συνόδων των επιμέρους Τοπικῶν Εκκλησιῶν καθώς και ἀπὸ τη λειτουργικὴ πράξη της μνημονεύσεως των Προκαθημένων των λοιπῶν κατὰ τόπους Εκκλησιῶν ἀπὸ τον Προκαθημένο ἐκάστης Αυτοκεφάλου Εκκλησίας συμφώνως προς την κατάταξή των στα Ἱερά Δίπτυχα.

Ἀλλαξε ἡ κατάταξη αὐτὴ κατὰ τη διάρκεια της ιστορίας. Την πρώτη χιλιετία της εκκλησιαστικῆς ιστορίας το πρωτεῖο τιμῆς ἀνήκε στο θρόνο της Ρώμης[5]. Μετὰ τη διακοπὴ της ευχαριστιακῆς κοινωνίας μετὰ Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως το δεύτερο ἡμισυ του ΙΑ΄ αἰῶνος τα πρωτεῖα στην Ὀρθόδοξη Εκκλησία περιήλθαν στον ἐπόμενο κατὰ σειρά Ἱερῶν Διπτύχων θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκτοτε ἕως και σήμερα τα πρωτεῖα τιμῆς σε παγκόσμιο ἐπίπεδο στην Ὀρθόδοξη Εκκλησία ἀνήκουν στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως ως πρώτο μετὰξύ ἰσων Προκαθημένων των κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Εκκλησιῶν.

Σε ἐπίπεδο της ἀνά την Οικουμένη Εκκλησίας εἶναι ἡ παγιωθεῖσα στα Ἱερά Δίπτυχα και ἀναγνωρισμένη υφ' ὅλων των κατὰ τόπους Αυτοκεφάλων Εκκλησιῶν κανονικὴ παράδοση της Εκκλησίας ἡ οποία ἀποτελεῖ πηγὴ πρωτεῖου τιμῆς. Το περιεχόμενο του πρωτεῖου τιμῆς σε παγκόσμιο ἐπίπεδο δεν καθορίζεται ἀπὸ τους κανόνες των Οικουμενικῶν ἢ Τοπικῶν Συνόδων. Οι κανόνες ἐπὶ των οποίων στηρίζονται τα Ἱερά Δίπτυχα, δεν παρέχουν σε πρώτο (ο οποίος την εποχὴ των Οικουμενικῶν Συνόδων ἦταν Ἐπίσκοπος Ρώμης) κάποιες εξουσιαστικῆς αρμοδιότητες ἐντὸς πλαισίων της καθόλου Εκκλησίας[6].

Οι εκκλησιολογικῆς αλλοιώσεις, διὰ των οποίων στον πρώτο ἐπὶ του παγκοσμίου ἐπιπέδου ἀποδίδονται *διοικητικῆς* λειτουργίες, χαρακτηριστικῆς του πρώτου σε ὑπόλοιπα ἐπίπεδα της εκκλησιαστικῆς οργανώσεως, στην πολεμικὴ φιλολογία της δευτέρας χιλιετίας ἀπέκτησαν την ονομασία του «Παπισμοῦ».

3. Ἐπειδὴ εἶναι διαφορετικὴ ἡ φύση του πρωτεῖου σε διάφορα ἐπίπεδα της εκκλησιαστικῆς δομῆς (σε τοπικὸ, σε ἐπαρχιακὸ και σε παγκόσμιο), δεν ταυτίζονται οι λειτουργίες του πρώτου σε διάφορα ἐπίπεδα και εἶναι ἀδύνατο να μεταφερθοῦν ἀπὸ ἓνα ἐπίπεδο σε ἄλλο.

Ἡ μεταφορὰ των λειτουργιῶν του πρώτου ἀπὸ το ἐπίπεδο ἐπισκοπῆς σε παγκόσμιο ἐπίπεδο, ἐπὶ της

ουσίας σημαίνει την αναγνώριση ενός ιδιαίτερου είδους λειτουργήματος, δηλονότι εκείνου του «Παγκοσμίου Αρχιερέως», ο οποίος κατέχει την πληρότητα της διδακτικής και διοικητικής αυθεντίας στην ανά την Οικουμενική Εκκλησία. Η αναγνώριση τοιαύτη διά της καταργήσεως της μυστηριακής ισότητος των Επισκόπων, συνεπάγεται την εμφάνιση μιας δικαιοδοσίας του Παγκοσμίου Πρωθιεράρχου, την οποία ούτε οι ιεροί κανόνες δεν αναφέρουν, αλλά ούτε η αγιοπατερική Παράδοση, και η οποία ως αποτέλεσμα έχει την ελάττωση ή ακόμα την άρση του αυτοκεφάλου των κατά τόπους Εκκλησιών.

Με τη σειρά της διά της επεκτάσεως σε παγκόσμιο επίπεδο[7] αυτού του πρωτείου, το οποίο είναι χαρακτηριστικό του Προκαθημένου μιας Αυτοκεφάλου τοπικής Εκκλησίας (συμφώνως προς τον ΛΔ΄ Αποστολικό Κανόνα), στον πρώτο εν τη ανά την Οικουμένη Εκκλησία θα παρέχονταν ειδικές αρμοδιότητες ανεξαρτήτως της εξασφαλίσεως επί τούτω συγκαταθέσεως των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών. Τοιαύτη η μεταφορά της κατανόησης της φύσεως του πρωτείου από το επαρχιακό σε παγκόσμιο επίπεδο θα ήθελε και τη σχετική μεταφορά της διαδικασίας εκλογής του πρώτου Επισκόπου σε παγκόσμιο επίπεδο, πράγμα το οποίο θα συνεπάγετο την καταπάτηση του δικαιώματος της πρωτόθρονης Αυτοκεφάλου τοπικής Εκκλησίας όπως εκλέγει ελευθέρως τον Προκαθημένό της.

4. Ο Κύριος και Σωτήρ ημών Ιησούς Χριστός προειδοποιούσε τους μαθητές του κατά της φιλαρχίας (πρβλ. Ματθ. 20, 25-28). Η Εκκλησία ήταν πάντα αντίθετη στις αλλοιωμένες αντιλήψεις περί πρωτείου, οι οποίες από την αρχαιότητα διείσδυαν στην εκκλησιαστική ζωή[8]. Στους όρους των Συνόδων και τα αγιοπατερικά κείμενα αποδοκιμάζονταν οι καταχρήσεις εξουσίας[9].

Οι πρώτοι ως προς την τιμήν στην ανά την Οικουμένη Εκκλησία Επίσκοποι Ρώμης, από απόψεως των Εκκλησιών της Ανατολής, πάντα ήταν Πατριάρχες της Δύσεως, δηλονότι Προκαθημένοι της τοπικής Εκκλησίας της Δύσεως. Καίτοι από την πρώτη ήδη χιλιετία της εκκλησιαστικής ιστορίας στη Δύση άρχισε να διαμορφούται το δόγμα περι ειδικής, θείας προελεύσεως, διδακτικής και διοικητικής αυθεντίας του Επισκόπου Ρώμης, η οποία επεκτεινόταν εφ'όλης της ανά την Οικουμένη Εκκλησίας.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία απέρριψε τη διδασκαλία της Εκκλησίας της Ρώμης περί του παπικού πρωτείου και της θείας προελεύσεως αυθεντίας του πρώτου ανά την Οικουμένη Εκκλησία Επισκόπου. Οι Ορθόδοξοι θεολόγοι πάντα επέμειναν στο ότι η Εκκλησία της Ρώμης ήταν μια από τις κατά τόπους Αυτοκέφαλες Εκκλησίες και δεν είχε δικαίωμα επεκτάσεως της δικαιοδοσίας της επί των εδαφών των λοιπών κατά τόπους Εκκλησιών. Επίσης θεωρούσαν ότι το πρωτείο τιμής των Επισκόπων Ρώμης είναι ένας ανθρώπινος και όχι θεϊκός θεσμός[10].

Κατά τη διάρκεια όλης της δευτέρας χιλιετίας έως και τις ημέρες μας η Ορθόδοξη Εκκλησία διατηρούσε εκείνη τη διοικητική δομή, η οποία ήταν χαρακτηριστική της Ανατολικής Εκκλησίας της πρώτης χιλιετίας. Εντός πλαισίων αυτής της δομής η εκάστη τοπική Αυτοκέφαλος Εκκλησία, εν τη δογματική, τη κανονική και τη ευχαριστιακή ενότητι προς τις λοιπές τοπικές Εκκλησίες ούσα, είναι διοικητικά αυτοτελής. Δεν υπάρχει ούτε υπήρχε ποτέ στην Ορθόδοξη Εκκλησία ένα ενιαίο διοικητικό κέντρο σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αντίθετα, στη Δύση η εξέλιξη της διδασκαλίας περί ειδικής εξουσίας του Επισκόπου Ρώμης, συμφώνως προς την οποία η ύπατη εξουσία στην ανά την Οικουμένη Εκκλησία ανήκει στον Επίσκοπο Ρώμης ως διάδοχο του Αποστόλου Πέτρου και επί της γης επίτροπο του Χριστού, οδήγησε στη διαμόρφωση ενός εντελώς διαφορετικού προτύπου διοικήσεως της Εκκλησίας με ένα ενιαίο οικουμενικό κέντρο τη Ρώμη[11].

Συμφώνως προς τα δυο διαφορετικά πρότυπα της εκκλησιαστικής δομής, διαφορετικώς παρουσιάζονταν και οι προϋποθέσεις διά την αναγνώριση κανονικότητας μιας εκκλησιαστικής κοινότητας. Ως απαραίτητη προϋπόθεση της κανονικότητας η Ρωμαιοκαθολική παράδοση θέλει την ευχαριστιακή ενότητα της α΄ ή της β΄ εκκλησιαστικής κοινότητας μετά του θρόνου της Ρώμης. Στην Ορθόδοξη παράδοση κανονική θεωρείται εκείνη η κοινότητα, η οποία αποτελεί μέρος μιας τοπικής Αυτοκεφάλου Εκκλησίας και δι' αυτού ευρίσκεται εν ευχαριστιακή ενότητι προς τις λοιπές κανονικές κατά τόπους Εκκλησίες.

Ως γνωστόν, οι προσπάθειες επιβολής του δυτικού προτύπου της διοικητικής δομής στην Εκκλησία της Ανατολής πάντα εύρισκαν αντίσταση στην Ορθόδοξη Ανατολή. Αυτή αποτυπώθηκε στα εκκλησιαστικά κείμενα[12] και την πολεμική φιλολογία, που στρέφονταν κατά του Παπισμού και αποτελούν μέρος της Παραδόσεως της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

5. Το πρωτείο στην ανά την Οικουμένη Ορθόδοξη Εκκλησία, το οποίο από την ίδια τη φύση του αποτελεί πρωτείο τιμής και όχι εξουσίας, έχει μεγάλη σημασία διά την Ορθόδοξη μαρτυρία στο σύγχρονο κόσμο.

Η Πατριαρχική Καθέδρα της Κωνσταντινουπόλεως έχει πρωτεία τιμής επί τη βάσει των Ιερών Διπτύχων, τα οποία αναγνωρίζονται υφ' όλων των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών. Το περιεχόμενο δε αυτού του πρωτείου καθορίζει η συναίνεση των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών, η οποία εκφράζεται ειδικώς στις Διορθόδοξες Διασκέψεις επί της προπαρασκευής της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας[13].

Ασκών το πρωτείο του ο Προκαθήμενος της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως δύναται να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες διορθόξου και διαχριστιανικού εμβελείας και επίσης εκ μέρους του Ορθοδόξου πληρώματος να αποτείνεται στον έξω κόσμο, εξασφαλισθείσης επί τούτω της εξουσιοδοτήσεως υφ' όλων των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών.

6. Το πρωτείο στην Εκκλησία του Χριστού καλείται να υπηρετεί την πνευματική ενότητα των μελών της και τη διευθέτηση της ζωής, διότι *οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλὰ εἰρήνης* (Α Κορ. 14,33). Η διακονία του πρώτου εν τη Εκκλησία, ξένη προς την κοσμική φιλαρχία, έχει σκοπότην *οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι... οἱ πάντες... ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα...κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ* (Εφ. 4, 12-16).

[1] Η οποία περιλαμβάνει την εκλογή, την επίθεση των χειρῶν και την αποδοχή εκ μέρους της Εκκλησίας.

[2] Ερ. 69,8.PL 4, 406 A (στη ρωσική μετάφραση είναι η Επιστολή 54)

[3] Κατά κανόνα, ο πρώτος Επίσκοπος προΐσταται του κυριότερου (πρώτου) θρόνου στο κανονικό έδαφος εκάστης Εκκλησίας.

[4] Οι κατά τόπους Αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι δυνατόν να περιλαμβάνουν τις σύνθετες εκκλησιαστικές οντότητες, λ.χ. εντός της Ορθόδοξου Εκκλησίας της Ρωσίας υπάρχουν Αυτόνομες και Αυτοδιοίκητες Εκκλησίες, Μητροπολιτικές Περιφέρειες, Εξαρχάτα και Ιερές Μητροπόλεις. Εκάστη εξ αυτών έχει την ιδίαν μορφή του πρωτείου, η οποία καθορίζεται από την Τοπική Κληρικολαϊκή Σύναξη και αποτυπύεται στον Καταστατικό Χάρτη.

[5]Περί πρωτείου τιμής του θρόνου της Ρώμης και της δευτερείας του θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως ομιλεί ο Γ΄ Κανών της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου: «Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην». Ο ΚΗ΄ Κανών της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου διευκρινίζων τον ως άνω κανόνα, επικαλείται την κανονική αιτία, επί της οποίας στηρίζονται τα πρωτεία τιμής Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως: «Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ῥώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσιν πρεσβεῖων τῇ πρεσβυτέρῳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν»

[6] Υπάρχουν κανόνες, στους οποίους καταφεύγει η πολεμική φιλολογία διά να δικαιολογήσει τα δικαστικά προνόμια του πρώτου θρόνου της Ρώμης: πρόκειται για τους Δ΄ και Ε΄ κανόνες της εν Σαρδική Συνόδου (343 μ.Χ.). Εν τῷ μεταξύ δεν αναφέρουν οι κανόνες αυτοί ότι το δικαίωμα της έδρας της Ρώμης όπως δέχεται προσφυγές ισχύει και δι' όλη την ανά την Οικουμένη Εκκλησία. Από το σώμα των Ιερών κανόνων γνωρίζουμε ότι ακόμα και στη Δύση δεν ήσαν απεριόριστα τα δικαιώματα αυτά. Έτσι ακόμα η εν Καρθαγένη Σύνοδος του 256 μ.Χ., προεδρεύοντας του Αγίου Κυπριανού Καρθαγένης, διατύπωσε την ακόλουθη γνώμη στις περί πρωτείου αξιώσεις της Ρώμης όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των Επισκόπων: «Ουδείς από μας πρέπει να καταστήσει τον εαυτό του Επίσκοπο των Επισκόπων, ούτε με τυραννικές απειλές να καταναγκάζει τους συναδέλφους του σε υποταγή, διότι ο έκαστος Επίσκοπος λόγω ελευθερίας και εξουσίας που απολαμβάνει, έχει δικαίωμα ίδιας του επιλογής, και ούτε δυνατόν είναι να δικάζεται υπό του άλλου, ούτε και ο ίδιος να δικάζει τον άλλο, αλλά όλοι μας ας αναμένουμε την κρίση τυ Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, ο Οποίος μόνος έχει την εξουσία να μας τοποθετήσει να διοικούμε την Εκκλησία Του και να κρίνει τις πράξεις μας» (Sententiae episcoporum, PL, 3, 1085 C; 1053-1054A). Περί αυτών επίσης μιλάει η Επιστολή της έν Αφρικῆ Συνόδου πρὸς Κελεστίνον τὸν πάπαν, τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἐπίσκοπον

(424 μ.Χ.), την οποία περιλαμβάνουν όλες οι έγκυρες εκδόσεις του σώματος των Ι. Κανόνων, π.χ. το Πηδάλιον, ως μέρος των Ιερών Κανόνων της εν Καρθαγένη Συνόδου. Διά της Επιστολής αυτής η Σύνοδος απορρίπτει το δικαίωμα του Πάπα Ρώμης όπως δέχεται προσφυγές κατά των δικαστικών αποφάσεων της εν Αφρική Συνόδου Επισκόπων: «ίκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς τοὺς ἐντεῦθεν παραγινομένους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε, μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι...». Ο ΡΕ΄ Κανὼν της εν Καρθαγένη Συνόδου περιλαμβάνει απαγόρευση ασκήσεως προσφυγῆς στις Εκκλησίες των υπερπόντιων χωρῶν, πράγμα το οποίο εν πάση περιπτώσει υπονοεῖ επίσης και τη Ρώμη: «Ὅστισδήποτε μὴ κοινωνῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, εἰς τὰ περαματικὰ πρὸς τὸ κοινωνεῖν ὑφερπίσει, τὴν ζημίαν τῆς κληρώσεως ἀναδέξεται».

[7] Ὅπως τυγχάνει γνωστόν, οὐδεὶς κανόνας ὑπάρχει, ο οποίος να δικαιολογούσε τοιαύτη την πράξη.

[8] Ἢδη στους αποστολικούς χρόνους στην Επιστολή του Ὁ Ἅγιος Απόστολος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἀποδοκίμασε τον φιλοπρωτεύοντα Διοτρεφῆ (Γ΄ Ἰω. 1,9).

[9] Οὕτως ἡ Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος υπερασπιζόμενος τὸ δικαίωμα αυτοκεφαλίας τῆς Εκκλησίας τῆς Κύπρου διὰ τοῦ Η΄ Κανόνα τῆς θέσπισε: «ἔξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν, τῶν κατὰ τὴν Κύπρον, προεστῶτες, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ὁσίων Πατέρων, καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων, καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπαρχιῶν παραφυλαχθήσεται· ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν, οὐκ οὔσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ, ἢ γοῦν τῶν πρὸ αὐτοῦ χεῖρα καταλαμβάνειν ἀλλ' εἰ καὶ τις κατέλαβε, καὶ ὑφ' ἑαυτὸν πεποιήται, βιασάμενος, ταύτην ἀποδιδόναι· ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσχήματι, ἐξουσίας τύφος κοσμικῆς περὶσδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ἔδωρήσατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτής».

[10] Ἐτσι κατὰ τον ΙΓ΄ αἰῶνα ὁ Ἅγιος Γερμανὸς Κωνσταντινουπόλεως ἔγραφε: «Υπάρχουν πέντε Πατριαρχεῖα με καθορισμένα δια τον καθένα ὅρια, και εν τω μεταξύ τα τελευταία χρόνια ἀνάμεσά τους εδημιουργήθη σχίσμα, ἀρχὴ τῆς ὁποίας ἔθεσε μια τολμηρὰ χεῖρ, ἡ ὁποία ἐπιζητεῖ υπεροχὴ και

κυριαρχία εν τη Εκκλησία. Η Κεφαλή της Εκκλησίας είναι ο Χριστός, ενώ κάθε αξίωση πρωτείου είναι αντίθετη με τη διδασκαλία Του» (παρατίθεται από το I.I.Sokolov *Lektsii po istorii Greko-Vostochnoi Tserkvi*, S-Pb, 2005, σελ. 129).

Κατά τον ΙΔ΄ αιώνα ο Νείλος Καβάσιλας Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης: «Δύο γάρ περὶ τὸν πάππαν θεωρουμένων, τό τε εἶναι Ρώμης ἐπίσκοπον...καὶ ἔτι τὸ πρῶτον [ως προς την τιμή] εἶναι των ἄλλων επισκόπων. Το μεν παρά του Πέτρου ἔχει λαβών, το εἶναι Ρώμης ἐπίσκοπος, το δε, παρά των μακαρίων Πατέρων, και των ευσεβῶν βασιλέων, πολλοίς χρόνοις ὕστερον, διὰ το δίκαιο εἶναι και τα εκκλησιαστικά υπό τάξιν τελείν» (*De primatē papae*, PG 149, 701 CD).

Ακολουθώντας τους βυζαντινούς θεολόγους των ΙΓ΄- ΙΔ΄ αιώνων ο Παναγιώτατος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος δηλοῖ: «Όλοι εμεῖς, ως Ορθόδοξοι... εἴμαστε πεπεισμένοι ὅτι κατά την πρώτη χιλιετία της ιστορίας της Εκκλησίας, την εποχή της αδιαιρέτου Εκκλησίας, ανεγνωρίζετο το πρωτείο του Επισκόπου Ρώμης, του Πάπα. Όμως το πρωτείο εκείνο ἦταν πρωτείο τιμῆς και αγάπης χωρίς να εἶναι νομική κυριαρχία ἐφ΄όλης της χριστιανικῆς Εκκλησίας. Με ἄλλα λόγια, σύμφωνα με τη θεολογία μας, αυτό το πρωτείο εἶναι ἀνθρώπινου χαρακτήρος και θεσπίσθηκε λόγω ἀνάγκης να ἔχουν οι Εκκλησίες την κεφαλή και το συντονιστικό κέντρο» (ἀπόσπασμα της συνεντεύξεως στα Βουλγαρικά Μέσα Μαζικῆς Ενημέρωσης τον Νοέμβριο 2007).

[11] Οι διαφορές στην εκκλησιαστική οργάνωση της Ρωμαιοκαθολικῆς Εκκλησίας και της Ορθοδόξου Εκκλησίας δεν παρατηροῦνται μόνο σε παγκόσμιο επίπεδο, ἀλλά και σε ἐπαρχιακό και σε τοπικό.

[12] Στην Εγκύκλιο τους (1848) οι Πατριάρχες της Ανατολῆς επικρίνουν την μετατροπή του υπό των Επισκόπων Ρώμης πρωτείου τιμῆς σε κυριαρχία ἐφ΄όλης της Οικουμενικῆς Εκκλησίας: «αὐτό το πρωτεῖον... ἐξ ἀδελφικοῦ τύπου και πρεσβείου ἱεραρχικοῦ εἰς κυριαρχικόν μεταπεπτωκός» (αρθ. ΙΓ΄). Όπως ἀναφέρει η Εγκύκλιος, το ἀξίωμα της Εκκλησίας της Ρώμης, «ου κυριαρχικόν, οὔτε μην διαιτητικόν, ὅπερ ουδ΄ αὐτός ο μακάριος Πέτρος ουδέποτε ἐκπληρώσατο, ἀλλ΄ ἀδελφικόν τυγχάνει πρεσβείον εν τη Καθολικῆ Εκκλησίᾳ και γέρας ἀπονεμηθέν τοῖς Πάπαις δια το μεγαλῶνυμον και πρεσβείον της πόλεως» (αρθ. ΙΓ΄).

[13] Βλ. λ.χ. την Απόφαση της Δ΄ Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1968), π.6,7, και τον Κανονισμό Λειτουργίας Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων (1986) αρ.2,13.

Μια πηγή: <https://mospat.ru/gr/news/51892/>